

צחוק, צחוק, אבל...

אומרים שגיבורים אנחנו, גזע של ברזל, עוים וטהורים, ממש כמלאכי האל. ואם תקרא את העיתון תחשוב, לעזאזל, שיש אצלנו שפע אור — ואין טיפה של צל.

אולם למען האמת, שונה קצת המצב. נחמד אצלנו בשוה — אך קר בה המישב. לבושתנו אף נורה: פחדנו קצת בקרב, ולאנוני בתולות וקנות שפתנו לא תערב.

לכן מוטב לומר לכם דברנו בפירוש: אצלנו כאן אין צורך כלל בכל אות קישוקש. אין בנו שום דבר נשגב, גם לא גבורה בגרוש — רוצים אנחנו כאן פשוט מפני שזה דרוש.

ואם תרצו שנבקש טובה אחת מכם: מעטירנא בקריאות-הידר, חיסכו את מרצכם! כי אז, בעזרתכם שלכם ובעזרת השם — את כל העסק המחובר נגמרנא בהקדם.

חרא, מאניאק!

הלכתי ברחוב. במידרכה השניה באו לקראתי שני גברים צעירים.

היתה להם חזות ערבית מובהקת. עוד הספקתי לתהות בליבי מה, בעצם, יוצר חזות זו. השערות השחורות? השפמים הגדולים? מיבנה הפנים? היהוריי שוסעו עליי השניים. נראה כי הכיר אותי, ולא יכלו להתאפק מלהביע את דעתם עליי.

הם עשו זאת בעברית צחה. "יא חרא!" הם צעקו. "מאניאק! ערבי!"

שושנה

המלכה

יוס'העצמאות האחרון היה עלוב למדי, מכל הבחינות. בדרגתי גורפיהו ניסו בכוח להצחיק אותי, ואני מסרב לצחוק על פי פקודת. להקות צבאיות ניסו לברר אותי, אבי אני שונא את סיגנון הלהקות האלה, את תנועותיהן חסרות-החן על הבמה ואה קולותיהן הצורניים.

אך ניתן לי פיצוי: שושנה דמארי. אמנם, מישו העמיד ברוב איזולתו את שושנה דמארי על כימה אחת עם להקה צבאית, וזה היה כמו התחרות בין תזמורת כיתה ג' ורובינשטיין (ארתור, לא אמנן).

אני משוגע לשושנה דמארי. אני מת עליה עוד מאז ששרה אני מצפת וכלניות. אני אוהב אותה כזמרת, ככ"אדם וכאשה. במשך שנים הערצתי אותה מרחוק. היא היתה זוהרת, נהדרת ומפורסמת — ואיפה הייתי אני?

באחד הימים בסוף שנות החמישים נתקלתי בה בניוירוק. אני אספתי חומר לכתבה, והיא שרה במועדון-לילה. שנינו היינו בכרך הגדול לברנדו, והיה זה אך טבעי שנבלה את זמננו החופשי ביחד.

ראיתי את הופעותיה, הלכנו יחד למסיבות, שלה ושל, להיות בחברת שושנה — זאת היתה חלומייה. כשהגיעה למסיבה, והרגישה כי הכל מעריצים אותה, פרח כמו פרח באביב. ההומור המיוחד שלה הבריק, היא פלירטטה עם כל הגברים בסיגנון הנשי-מזרחי המתגדר שלה. היא שפעה חיים, היא היתה יפהפיה. אם הופנתה תשומת-לב החברה לעבר אחר, היא נסגרה כמו פרח בלילה. ראיתי מקרוב מה מריץ את האמן האמיתי, מה מדליק אותו ומה מכבה את האור.

כשהיא עולה על בימה, היא שולטת בה. עוצמת-האישיות שלה מתבטאת בעוצמת-קולה. יש לה חוש-הומור פנטסטי, בעל גוון סכסואלי מובהק, אך מאחורי חזית זו מתחבאת, כך היה נדמה לי לעיתים, עצבות רבה.

לאחרונה אני שומע אותה רק בימיי-עצמאות. בין יום-עצמאות אחד למישונו, מלאה הבימה בזמרות בעלות קול קטן, אישיות קטנה ומסר קטן. אם לא נעריך את הזמרות הגדולות, איך תגדלנה אלה? איזו דוגמה תעמוד לנגד עיניה? איך תגיע עופרה חזה התימניה אי-פעם להרמתה של שושנה דמארי התימניה, אם לא ניתן כבוד למי שראויה לכבוד?

שושנה היא המלכה. אין דומה לה. גם כיום.

דמארי

נילי, אשתו של עמוס עוז, חבר קיבוץ חולדה, פישפשה במיסמכים ישנים של הקיבוץ. באחד התיקים מצאה העתק של דו"ח סודי שכתב יוסף ברץ, גם הוא חבר אותו קיבוץ, לדויד בן-גוריון במאסר 1948 על המצב במחנות המגויסים של ההגנה. היא טרחה לשלוח לי העתק.

אורי אבנרי

ברץ כתב "לח"ר. בן-גוריון היקר" כי "גדרשתי לבקר במחנות המגויסים — חי"ש ופלמ"ח — בכדי לבדוק את אופן ומידת סיפוק צרכיהם החומריים והרוחניים בכלל, ושל מצב ההזנה וההלבשה של החיילים בפרט".

הוא ביקר בשמונה מחנות מת-לאביב עד רחובות, והגיע לכמה מסקנות חמורות. בכל מקום התלוננו שאין די שמיכות, וכלילות גשם וקור סבלו מאוד. "בכל המחנות חסרו נעליים, גם ביחידות קרביות היוצאות מדי לילה לפעולות. מצב האוכל היה יותר טוב. אך בעיקר התרעם ברץ על המצב התרבותי.

תחת הכותרת "הצרכים הרוחניים" נאמר כך:

"רק במקום אחד מצאתי פעולה תרבותית מתוכננת ויעילה — במחנה יונה בת-לאביב. בכל יתר המחנות, אף במחנות הגדולים בשרונה (כיום הקרייה בת-לאביב) ונתניה, אין כל פעולה תרבותית מסודרת. אין מועדון, אין ספרייה, אין רדיו, אפילו העיתונות אינה מתקבלת כסדר, או שלגמרי לא מקבלים עיתונים.

"כאשר שאלתי את המפקדים על סיבת ההזנחה הזאת, ענו לי שאין אדם מתאים לתפקיד קצין-הסכרה או קצין-תרבות, שאין להם תקציב לסידור מועדון וריהוט.

"ברור לי, לוא נמצא 'משוגע' כזה היה מוצא גם את האמצעים הכספיים. עובדה היא שבמחנה יונה בת-לאביב נמצא אחד הטוראים, אורי אבנרי — איש הקרוב לאצ"ל — המטפל במסירות רבה בענייני תרבות, והכל מסודר באופן הטוב ביותר, אפילו קורס לריקודים קיים שם."

ובכן, זה היה כך: זמיר-אחרי התגייסותי בא אלי המס"פ, אריה שפאק, וביקש ממני לטפל בענייני התרבות של הפלוגה (ואת היתה פלוגה ב' של חי"ש בת-לאביב, שהפכה אחר-כך לפלוגת "שועלי שימשון"). זה לא שיחרר אותי מן האיומים, אך קפצתי על המציאה. בעיקר בגלל שתי סיבות חשובות: נפטרתי מהתעמלות-הבוקר השנואה (טענתי שאני עסוק בהכנת ענייני-התרבות) והצלחתי מדי פעם להסתלק מהמחנה לביקורי-בחרות (כנ"ל). עד אז הייתי בורח מתחת לגדר, ופעם תפסו אותי והכניסו אותי לקלבוש.

בבוקר הייתי קם לאיטי (עד היום אני שונא לקום מוקדם), מסתכל בניחוח בהתעמלות של חבריי וסופג בהנאה את מבטי-הקינאה שלהם, כשהם היו עוברים על פניי בצאתם לריצה של כמה קילומטרים. הייתי מצטרף לכיתה שלי, בדרגת סמ"ח (סגן-מפקד-חצי-חוליה) רק אחרי ארוחת-הבוקר, כשהתחילו האימונים.

גידעו זה הסתיים בסוף מארס, כאשר יצאנו למיבצע-נחשון. הבסיס שלנו היה דווקא בחולדה נשכחה התרבות, עד שהביאו "קציני-תרבות" רישמיים — תחילה את גידעון שמר, ואחר-כך את ייגאל מוסינזון.

ההערה על קירבתי לאצ"ל מאלפת מאוד. פרשתי מאצ"ל עוד ב-1941, כשהייתי בן 17 וחצי, אחרי שרות של פחות משלוש שנים. לאחר מכן לא היה לי שום קשר לאירגון, ואף פירסמתי ברבים את התנגדותי הגוברת לשיטותיו ולאידאולוגיה שלו. אבל בעיניהם של עסקני מפא"י זה לא שינה דבר: פעם אצ"ל, תמיד אצ"ל. קו זה המשיך לשלוט במדינה כל עוד שלט בה דויד בן-גוריון.

על מצב-הרוח במחנה יונה (במקום שבו עומד כיום מלון הילטון) מעיד שיר קטן שכתבתי אז. נדמה לי שהוא משקף גם את מצב-הרוח השורר במחנות צה"ל בלבנון כיום. הוא פורסם במאסר 1948 בעיתון הארץ תחת הכותרת "בקשת לוחמים", וזו לשונו:

האם שולטים הסובייטים בסוריה? האם יכול יורי אנדרופוב לתת פקודות לחאפז אל-אסד?

שאלה טובה. יש לי תשובה בצורת סיפור:

כמה חודשים לפני מלחמת ששת-הימים, כאשר גברה המתיחות בגבול הצפוני, הוזמן אותי השגריר הסובייטי לשיחה בשגרירות שלו ברחוב הקשת ברמת-גן. הייתי אז חבר-כנסת מטעם תנועת העולם הזה, והשגריר ידע שאני מתנגד למלחמה. השגריר היה ניקולאי צ'ובאכין, איש סימפאטי בעל חוש-הומור. כמו אנשי-יבוקר רבים הייתי מבקר פעם בשנה בשגרירות, לרגל יום-המהפכה, אוכל קאוויאר ושונה וודקה טובה. אך מעולם לא הודמן לי לשוחח עם השגריר ביתר הרחבה, ותמהתי לפרש ההזמנה הפעם.

השגריר נכנס מייד לשיחה פוליטית. הוא ביקש לשכנע אותי שממשלת ישראל מתכננת התקפה זדונית על סוריה, וכי היא מוכנת כוחות בגבול הצפוני. התקפות הפיראין בצפון משמשות לה רק כתואנה, טען, והכוונה האמיתית היא לשרת את האמריקאים, החוששים מפני המישטר הפרו-סובייטי ברמשק.

אמרתי לו שאני מאמין שיש ריכוזי-כוחות בצפון. למרות התבטאויות ראשי-הממשלה, לוי אשכול, והרמטכ"ל, יצחק רבין, שאיימו במלחמה, לא האמנתי גם שיש תוכנית ממשית כזאת. "אולי נניח שכל מה שאתה אומר הוא נכון", הוספתי, "מדוע מאפשרת סוריה לפיראין לתקוף את ישראל משיטחה? אם, לדעתה, ממשלת-ישראל רק מחכה לאמתלה כדי לתקוף את סוריה — מדוע היא מספקת לה אמתלות כאלה? יש פיתרון פשוט: תציע לממשלתך להורות לשגריר הסובייטי ברמשק ליעץ לסורים להפסיק לזממה את כל ההתקפות הפלסטיניות.

השגריר פרץ בצחוק. "האם אתה באמת מאמין שמישהו ברמשק מקשיב לשגריר שלנו?"

העם החליט:

עלית!

פעם הקימו את נצרת עילית. עכשיו מקימים את שכם עילית. מחרתמים יקימו את רמאללה עילית, יריחו עילית ועזה עילית. תמיד עילית.

מדוע, בעצם? מדוע לא שכם תחתית, רמאללה תחתית, יריחו תחתית?

אילו חיינו במאה ה-12, זה היה ברור לגמרי. הצלבנים בנו את מצודותיהם בראשי ההרים, כדי לשלוט בסביבה. גם לפני מאה שנה זה היה עדיין סביר. היה מקובל על המצביאים שבקרב נתון היתרון למי שחולש על השטח הגבוה יותר.

אבל עכשיו? כאשר צה"ל שולט באוויר ועל הקרקע, וכאשר אמצעי-הקשר הם מתווכמים כמו שהם, איזה יתרון יש בישיבה בראשי-ההרים, החשופים לרוח?

השאיפה אל ראשי-ההרים אינה מוכתבת עוד עליידי שיקולים טאקטיים-טופוגרפיים. יש לה, לדעתי, מניעים פסיכולוגיים עמוקים.

ההתנחלויות אינן קיימות למען "איכות החיים", כפי שמספרים לנו הילדים האשכנזיים הבלונדיים בתשרי-הפירסומת של דויד לוי. אין הן מבקשות להשתלב בגוף הארץ, כמו הכפרים הערביים שבמורדות ההרים, כדי ליצור הרמוניה של מולדת. הן קיימות כדי לסמל שליטה, שליטה על הגוף ושליטה על בני-אדם.

אך זאת כדי לספק צורך נפשי עמוק לשלוט, לחלוש, להוכיח שאנחנו גיבורים וחזקים, לעומת הג'וקים המסוממים בעיר ה"תחתית", החיות הירודגליות הרובצות שם למטה.

כל התנחלות עילית כזאת צועקת, 60 דקות בשעה, 24 שעות ביממה: אנחנו פה! אנחנו חזקים! אנחנו שולטים! מי שצועק כך, אינו כוחט בעצמו. מי שבוחט בעצמו באמת, אינו צריך לצעוק.

זוהי הצעקה של תסביך-הנחיתות, של הגטו המתנפח, של פלונסק עילית ופינסק עילית וברונסק עילית. עבר כי מלוק.

מחמאה מאוחרת

תמיד נעים לקבל מחמאות — גם באיחור קל של 35 שנים.